

povezano z gospodarstvom Osmanskega cesarstva, zato je postal dubrovniški obračunski dukat enak turškemu piastru. Edina denarna enota, v odnosu na katero je dubrovniški denar pridobival na vrednosti, je bil turški denar. Stabilni tečaj tolarja, ki je v Dubrovniku veljal preko 60 let, se je v precejšnji meri povezoval s ponovnim dvigom gospodarstva in tranzitne trgovine Dubrovniške republike. Seveda pa ta dvig ni bil tolikšen, da bi prispeval k izboljšanju plačilne bilance.

V šestem poglavju razpravlja P. Pierucci o dubrovniški kovnici kot javni banki. Po katastrofalnem potresu leta 1667 se je zaradi krize privatnih bankirjev in zaradi velikega povpraševanja po posojilih s strani prebivalstva zaradi obnove mesta, čutila velika potreba po ustanovitvi neke ustanove, ki bi dajala posojila. Tako je bila leta 1671 ustanovljena zastavljalnica. Zastavljalnica je predstavljala ustanovo, ki je na podlagi zastavljenih predmetov (srebrnih ali zlatih) odobravala posojila siromašnemu prebivalstvu. Odločilno vlogo pri financiranju javnih ustanov, pa je odigrala kovnica, ki je prevzela tudi dejavnost prave javne banke že v prvih desetletjih 17. stoletja. Nudila je finančno podporo trgovski dejavnosti, na različne načine pa je financirala vlado, oziroma različne vladne ustanove. Avtorica ugotavlja, da se dejavnost posojanja, ki jo je opravljala kovnica denarja, ni financirala iz pasive ali iz zalog sredstev. Izkoristila je dobičke, ki so nastali pri drugih dejavnosti, predvsem pri kovanju denarja, menjavi denarja ali od vlaganja v inozemstvu. Kovnica je kot javna banka dajala posojila privatnikom, verskim ustanovam (ženskim in moškim samostanom) in vladi. Vlada je porabljala posojila za vzdrževanje pristanišča, za obnovo dvora, za podporo mestni klavnici, oboroževanje, zdravstvo. Posojilo je bilo namenjeno tudi posebnim namenom, na primer za izplačilo davka (harača) Porti v Istanbulu. Vlada posojil večinoma ni vračala.

V zadnjem sedmem poglavju se P. Pierucci ukvarja s knjigovodsko analizo virov, ki jih je uporabljala pri svojem delu. Knjigovodski spisi dubrovniške kovnice, ki so bili vodeni ob upoštevanju dvojnega knjigovodstva, so imeli prvenstveni namen ohraniti pisne sledove o finančnem stanju v podjetju. To naj bi omogočilo učinkovit nadzor nad upravljanjem javne ustanove. Najpomembnejše vpisne knjige kovnice so bile glavne knjige. Njihovo proučevanje nam lahko prikaže širok spekter opravljenih dejavnosti. Zato so v glavni knjigi zajeli razen kovanja novcev tudi menjavo denarja in odobravanje posojil. Razen glavnih knjigovodskih knjig, so v dubrovniški kovnici denarja vodili tudi dnevnik vknjižb, v katerih najdemo zanimive podrobnosti. Proučevanje knjigovodske ureditve dubrovniške kovnice denarja ne izraža samo tehnično stran, temveč omogoča ugotoviti s posebnega zornega kota finančno in gospodarsko stanje Dubrovniške republike v zadnjih desetletjih njenega življenja. Dejansko je kovnica denarja tekom 18. stoletja predstavljala v večini primerov vir za reševanje državnih financ. Nudila je pomembno denarno podporo državi, ki se je bližala svojemu koncu.

Ignacij Voje

Marko Zajc, Kje se slovensko neha in hrvaško začne: slovensko-hrvaška meja v 19. in na začetku 20. stoletja. Ljubljana : Modrijan 2006. 391 strani.

V vročem času slovensko-hrvaških aferic, diplomatskih napetosti in medijskih napihovanj je na slovenski knjižni trg ravno pravi čas prišla knjiga Marka Zajca, ki ponuja marsikateri odgovor na (ne)razumevanje skoraj vsakodnevnega meddržavnega ping-ponga z raznovrstnimi bombicami. Prav tema knjige je vzrok, da je kolega Zajc za mladega doktorja že ob samem izzidu požel zavidanja vredno pozornost, ki sicer ni bila vedno le vzpodbuden odziv, toda prav zaradi nadvse vroče teme, ki okupira vse sloje naše družbe, je gotovo bilo pričakovati, da avtor ne bo vsem najbolj všečen. Kot zgodovinarju mu je to moralo biti vsekakor jasno že na začetku, saj metode naše obrti ne dopuščajo delovanja zgodovinarskega resničnega šova, kjer bi se trudili ugajati čim večjemu krogu oboževalcev. Splet okoliščin, ki ga je leta 2000 na Inštitutu za narodnostna vprašanja kot mladega raziskovalca zaznamoval z omenjeno problematiko in ga vodil vse do uspešne lanske obrambe doktorata, ki je zdaj pred nami predelan v knjigo, ga je obdaril s pozornostjo in mešanimi odzivi, kakršnih si, kot bo bržkone pokazal čas, lahko mlad zgodovinar le poželi. Kot sem razbral iz več odmevov predstavitev v Mariboru in Ljubljani je namreč največji »problem« pri kolegu Zajcu v njegovem nezamejevanju(!) Slovencev proti Hrvatom v obravnavanem obdobju. Kot lahko opazi vsak pa prav zdaj živimo v času, ko se hoče to zamejevanje

proti Hrvatom čim hitreje izvrševati (tudi za nazaj). V preteklosti to nikoli ni bilo bolj potrebno, kot se zdi zdaj, ko je to postal naš nacionalni interes, skladno s katerim pa se pogosto pričakuje, da bo ukrojena in ukročena tudi zgodovinska interpretacija. Karikirano bi še najbolj prikladno torej bilo, če bi zgodovinar Zajc razmišljal kot zaveden geodet. Medtem ko so mu nekateri očitali, da ni obiskal vseh vasi ob meji in se pri domačinih prepričal o stanju na terenu (morda je ob tem v prtljažnik svojega avtomobila pozabil naložiti tudi markirne količke), so drugi v njegovih interpretacijah razbrali premalo »domoljubja«, ki bi prišlo prav pri branjenju slovenskih interesov. Taki odzivi so za zgodovinarja vsekakor sporočilo, da je opravil dobro delo.

Naslov knjige si je avtor sposodil pri Josipu Jurčiču. Leta 1875 je namreč sloviti pisatelj in časnikar zapisal, da se »znanostno ne da dokazati, kje se slovensko neha, in kje hrvatsko ali srbsko začne.« Zajc to in še mnoge druge bolj znamenite izjave po moje zelo dobro postavlja v kontekst časa in prostora ter ponuja dobro osnovo za kvalitetno rekonstrukcijo kompleksnih slovensko-hrvaških odnosov v dolgem 19. stoletju. Prav razbrano zavestno nezamejevanje do Hrvatov je ena od rdečih niti dela, ki je potem, ko je premislil plejado virov in kritično povzel vrsto referenčnih zgodovinarjev z obeh strani meje ter odmisli pregovorne slovenske komplekse in današnjo podobo problema, zajel v enem od stavkov: »Izogibanje v zamejevanju s Hrvati v 19. in na začetku 20. stoletja pomeni v ideološkem smislu razširitev slovenskega prostora, željo po preseganju samega sebe, ne pa prirojene slovenske popustljivosti.« Slovenci in Hrvati so bili »obsojeni na prijateljstvo« in v tem zavezništvu so se slovenski voditelji izogibali postavljanju meja s Hrvati. Toda obenem ne gre pozabiti tudi hkratne ugotovitve, da so se slovenske individualnosti zavedali tudi najbolj goreči zagovorniki povezovanja s Hrvati. Ko prebiramo jasna in lepo formirana avtorjeva sporočila, nam prihajajo pred oči prizadevanja akterjev, kako so v medsebojnih odnosih oboji iskali elemente, ki so oba naroda v svojem procesu emancipacije združevali in ne razdruževali. Ocena realne pozicije obeh narodov je v 19. stoletju namreč narekovala takšno držo in politično povezovanje temelječe na vsakokratni pragmatični oceni spreminjajočih se notranjih in zunanjih politik je slednje izvrševalo.

Knjiga *Kje se slovensko neha in hrvaško začne* obsega 12 poglavij, katerih težišče obravnava problematiko je predvsem na obdobju ustavne dobe habsburške monarhije. Ker pa je za razumevanje raziskovalnega problema nujno, posega avtor z analizami tudi že v prvo polovico 19. stoletja, ki jo načne z zelo pomembnimi filološkimi obravnavami slavistov Dobrovskega, Šafarika in Kopitarja, oziroma odpira polje raziskav še malo globlje s Herderjevimi nastavki teorije o narodu in jeziku, ki so pravzaprav obrnili narobe svet srednjeveško zastavljenim političnim tradicijam definiranja narodov in napovedali za Slovence čisto drugačen »razplet zgodovine«. Izmenično skozi knjigo prek izvora predvsem pa v odmevih prodirata dve teoriji in sicer prva o tem, da so kajkavski Hrvati po izvoru Slovenci in druga o Slovincih kot planinskih Hrvatih. Jernej Kopitar (enako pa tudi njegov naslednik Miklošič) je kot avtor prve teorije zavrnil argumente Dobrovskega, ki je Slovence prištel h kajkavcem (Hrvatom) in v okviru svoje karantansko-panonsko teorije o izvoru stare cerkvene slovnanščine kajkavske Hrvate prištel k Slovincem. Seveda je bila teorija v osnovi predvsem znanstveno-filološka, je pa kasneje stopala v ospredje tudi njena političnost. Zavest o etnografskem slovenstvu hrvaških kajkavcev je postala še en argument za politično združevanje s Hrvati. Toda Slovenci na tej podlagi niso šli nikoli tako daleč, da bi zahtevali hrvaško ozemlje, prej celo nasprotno. Kajkavci so pač že lahko bili etnografsko Slovenci, toda štelu je politično in v tem pogledu so bili Hrvati. Z obratne perspektive – le z eno velikansko razliko – da se Hrvati nikakor ne bi odpovedali svojemu historičnemu političnemu pravu zato, da bi postali Slovenci, pa se je oblikovala teorija o Slovincih kot planinskih Hrvatih. Pravaša Starčević in Kvaternik sta že v 50-tih letih 19. stoletja razglasila Slovence za planinske Hrvate na podlagi dela, ki ga je leta 1700 objavil Pavao Ritter Vitezović, kjer je vpeljal zvezo Slovani so Iliri, Iliri pa Hrvati. Eden od delov razširjene hrvaške je bila tudi alpska hrvaška, torej Slovenija. Ob političnem povezovanju s hrvaškimi pravaši so se te ideje oprijemali na Kranjskem najbolj liberalci, Ivan Tavčar se je leta 1883 med drugim razglasil za alpskega Hrvata, kar pa je bilo na Slovenskem sprejeto kot »komedijanstvo«, saj so Slovenci videli gradnjo svoje narodne emancipacije predvsem skozi narodno pravo. Zdi pa se, da so se takrat, ko se slovensko narodno vprašanje ni moglo udejanjati skozi naravno pravo, politiki radi posluževali naslanjanja na hrvaško državno pravo, četudi so argumenti za slednje stali na zelo majavih temeljih. Slovenci so bili razumljivo nad dosežki Hrvatov, ki so bazirali na njihovem historičnem pravu, navdušeni, a pogosto tudi zaslepljeni. Oboževani dosežki Hrvatov so bili vezani predvsem na ključno vprašanje tedanje slovenske

politike – vprašanje rabe jezika. Vprašanje jezika je bilo tudi eno od torišč ob pojavu ilirizma v prvi polovici 19. stoletja, ko se zdi zlitje jezika zaradi same ohranitve naroda danes paradoksalno, še manj pa je to postalo razumljivo ob pojavu mnogo poznejšega neoilirizma, ki ga Zajc označi kot utopičen projekt, saj je bilo za to že veliko prepozno. Uspeli dosežki s hrvaške strani so bili torej še kako zaželeni po uvozu, toda tudi slovenska stran v tej trgovini posredovanja narodno-političnih dosežkov ni ostala brez vložkov. V paktu s pravaši je slovenska katoliška stranka zelo resno poskušala s posredovanjem dosežkov slovenskega političnega katolicizma na Kranjskem. Po letu 1898, s konkretno povezavo pa v letih 1911–1913, se je zelo pospešeno gradilo na nekakšnem ponovnem »pokristjanjenju« Hrvatov.

Kakorkoli, vsa ta zaveznitva in načrti so se skozi vso obdobje oblikovanj velikih in manjših narodov našega širšega območja vezali na pragmatično ocenjevanje Slovencev, ki so v svoji številčni majhnosti in razbitosti na dežele bili vedno bolj izpostavljeni nemškemu in italijanskemu pritisku. Pri Slovencih je šlo pri tem predvsem za občutenje strahu na eni strani in vzajemnost ter iskanje v tedanjih okoliščinah edinega možnega sosednjega zaveznika na drugi strani. Odpirati kočljiva vprašanja glede narodnih individualnosti, ki bi bila lahko nadvse aktualna že vsaj tedaj, v taki klimi ni bilo konstruktivno, raje se je probleme skrilo pod plašč jugoslovanskega sočutja. Primer nerešenih mejnih vprašanj Istre in Žumberka, kateremu je kot »case study« konkretnega problema z mejo Zajc posvetil kar nekaj prostora ob koncu knjige, je odličen odsev tedanjih razmer. Situacija se ni kaj prida spremenila niti v turbulentnih obdobjih, ki so sledila. Zato smo danes tu, kjer smo.

Marko Zajc je slovensko-hrvaške odnose v 19. in na začetku 20. stoletja zelo dobro raziskal in z objavo najširšemu krogu bralcev ponudil upoštevanja vredno delo, s katerim ob zavedanju slovensko-hrvaških razmejevanj (upravnih, katastrskih, i.p. na terenu, posebej pa tistih v glavah) sporoča, da je na slovenski strani narejen svež in kvaliteten prispevek k »zgodovinski arbitraži«.

Borut Batagelj

Tomaz Pavlin, »Zanimanje za sport je prodrlo med Slovenci že v široke sloje« : telesno-kulturno in športno organiziranje na Slovenskem pred prvo svetovno vojno in po njej. Ljubljana : Fakulteta za šport, Inštitut za šport, 2005. 143 strani.

Že desetletja je slovensko športno zgodovinarstvo na dieti. Gledano s perspektive majhnosti slovenskega prostora – pri čemer ta slovenski kompleks majhnosti razumem zgolj kot razmeroma majhno število pišočih zgodovinarjev – je situacija povsem razumljiva. Vedno težje pa si razlagam, kako se zaradi neverjetnih razsežnosti, ki jih znotraj moderne družbe šport dosega, to stanje v dolgih desetletjih skorajda ni spremenilo. Že res, da historična metodologija ne dopušča, da bi se interpretacije preteklosti pogojevale z današnjo situacijo, toda dejstvo, da zgodovinarke in zgodovinarji živimo v dobi, ki bi jo lahko označili tudi kot »doba športa«, nas bi moralo že kar po »defaultu« našega poklicnega občutljivega spremljanja družbenih pojavov privedi do tega, da bi temu pojavu pričeli raziskovati vsaj korenine. Večkrat lahko dobro občutimo, kako je zgodovinarstvo po eni strani spodbujeno, pogosto pa tudi sprovcirano zaradi vsakdanjih dogajanj. To dejstvo se je že nekoč in se še vedno lahko uporablja v prid (pa tudi zlo) stroki in stroka si mora postaviti za enega od ciljev, da indicira družbene pojave, ki so aktualni. V to jo konec koncev tudi vedno bolj silijo načini financiranja, s katerimi se preživlja in ohranja kvalitetne standarde v svojem delu. Vem, da bo prej ali slej prišel čas, ko bo virus o telesni kulturi napadel tudi slovensko zgodovino in se usidral med institucionalizirane kroge slovenskega zgodovinarstva, ki so nanj zaenkrat bolj imuni. Tedaj bodo pravzaprav šele ustvarjeni osnovni pogoji za kvalitativni napredek tega integralnega dela slovenske zgodovine, družbeni odmev stroke pa bo napredoval do potrebne stopnje, ko bo precej manj vezan izključno na kriterij aktualnosti družbenega stanja. Kot sam mimogrede spoznavam, če so v javnosti npr. zelo aktualne teme o sleparijah ali pa rekordih v Planici, ne bo problem ob tem kot enega od »aplikativnih rezultatov raziskovalnega dela« v dobrobit »družbe znanja« objaviti še kakšnega članka na to temo, pa četudi v Playboyu. Ne more pa biti recimo – gledano skozi kriterije zgodovinske znanosti – raziskovanje slovenske zgodovine nogometa danes nič manj aktualno, kot je bilo leta 2000 ali pa 2002. O tem sploh ne more biti debate. Glavni problem obravnava slovenske zgodovine športa oziroma telesne kulture tako še vedno ostaja trganje kontinuitete in predvsem pomanjkanje tradicije raziskovanja na tem